

Wanda Grelowska

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Witelona w Legnicy
Wydział Nauk Społecznych i Humanistycznych
e-mail: wgrelovska@gmail.com

Wartości pedagogiki humanistycznej i ich znaczenie dla współczesnej edukacji w opiniach badanej młodzieży

STRESZCZENIE

Szeroko pojęta cywilizacja przypisuje niemałe znaczenie istocie wychowania humanistycznego. W tej sferze wyłania się zasadniczy cel skierowany na kreowanie fundamentów kulturalnych i humanistycznych ze szczególnym uwzględnieniem autonomii istoty ludzkiej. Siła ciężkości winna sprowadzać się nade wszystko do rozwoju świadomości. Do realizacji tego przedsięwzięcia zmiernają w swych założeniach różnorodne kierunki pedagogiczne, jednak główny nurt przypisuje się pedagogice humanistycznej, która wyrosła z filozofii Wilhelma Diltheya. Jej podstawowe założenia ogniskują się wokół teorii pedagogicznej powstałej na bazie praktyki o charakterze refleksyjnym oraz historycznego pojmowania przedmiotu i działania pedagogiki.

Pedagogika humanistyczna, tworząc względnie autonomiczną dyscyplinę naukową, nie wychodzi jednak z podstawowych, niejako narzuconych systemów wartości. W arsenale też sukcesywnie pojawia się: **wychowanie do wartości, uczenie się w wolności, dwupodmiotowość w edukacji, kształtowanie samodzielności w dążeniu do samorealizacji**. Wydaje się zatem, że powinny być one realizowane na wszystkich szczeblach edukacyjnych, ponieważ dynamika zmian we współczesnym świecie staje się wyzwaniem dla najmłodszych, ale też dla ich rodziców i nauczycieli.

Pojawia się zatem pytanie o rolę współczesnego nauczyciela nie tylko jako wykonawcy wytyczonych założeń, ale także badacza humanistycznego. Zbliżając się do wymiaru praktycznej użyteczności pedagogiki humanistycznej, zasadne wydaje się poznanie stanowiska zarówno nauczycieli, jak i studentów na kierunku pedagogicznym. Dla celów badawczych wytypowane zostały problemy, które stanowią istotę głównego zagadnienia. A zatem: „Kim jest humanista?”, „Jakie cechy określają człowieka wiernego wartościom humanizmu?”, „Jaką rolę ma spełnić współczesny nauczyciel jako badacz humanistyczny?”

Wyniki otrzymanych analiz pokazują dążenie do realizacji założeń pedagogiki humanistycznej, jednak należy wyraźnie podkreślić manifestowanie dość radykalnych poglądów w odniesieniu do przedstawicieli innych kultur naszej społeczności.

Odnowa humanizacji w edukacji staje się niezbędną. Świadomy nauczyciel musi dysponować gruntowną wiedzą o wartościach w wychowaniu oraz posiadać umiejętność dialogu i współdziałania na gruncie edukacyjnym.

Słowa kluczowe: pedagogika humanistyczna, wolność, tolerancja, równość.

Droga do humanizmu

Nieustanne podążanie za zmianami cywilizacyjnymi ma w swojej istocie prowadzić do podnoszenia efektywności działań edukacyjnych. W zakres tych celów wpisuje się pedagogika humanistyczna, która znajduje swoje źródła w filozofii, psychologii czy socjologii. Należy ona do głównego nurtu kierunków w naukach o wychowaniu. Wyrosła w latach 20. XX wieku z filozofii Wilhelma Diltheya. Geneza pedagogiki humanistycznej pochodzi również z dzieł filozoficznych i pedagogicznych Immanuela Kanta. Znaleźć w nich można odniesienie do świata wartości jako spójnego systemu teorii wychowania. Autor poddawał analizie kwestie skrajnie dwubiegunowe, np. **swobody i przymusu, heteronomii i autonomii, indywidualizmu i kolektywizmu**. Na płaszczyźnie pedagogicznej zaznacza się wyraźny akcept personalistyczny i egzystencjalny, który nie traci na aktualności również współcześnie¹. Najczęściej cytowanymi przedstawicielami tego kierunku są: Herman Nohl (*Podręcznik pedagogiki, Ruch pedagogiczny w Niemczech, Teoria kształcenia, Pedagogiczna nauka o człowieku*), Teodor Litt (*Prowadzić czy pozwolić dorastać*), Eduard Spranger (*Podstawy nauk historycznych, Psychologia wieku młodzieńczego*)². Wyraźnie podkreślali oni samodzielność myślenia oraz znaczenie ocen wartościujących.

Źródeł uwarunkowań historycznych można poszukiwać w odległych epokach oraz różnych rejonach świata. Z uwagi na niejednoznaczność pojęć określających wartości przydatne wydaje się pokazanie niektórych przykładów. I tak w starożytności pojawia się idea bohaterstwa, co oznacza zwycięzcę oraz twórcę porządku społecznego. Tymczasem w humanizmie śródziemnomorskim podstawowymi wartościami wymienionej „idei są: «szlachetność» jako wartość bohatera, «bohaterstwo» jako sposób jego życia i «walka z cierpieniem» jako tego życia sens”³. Dlatego też dla potrzeb podjętych rozważań oraz prowadzonych badań niezbędne staje się definicyjne określenie fundamentalnych pojęć.

Humanizm to „postawa ideowa afirmująca człowieka wraz z jego potrzebami duchowymi, przejawiająca się w dążeniu do osiągnięcia wszechstronnego rozwoju jednostki ludzkiej”⁴. Współczesna pedagogika w dążeniu do rozwoju młodego pokolenia wykorzystuje jego koncepcje, a podstawowe założenia pedagogiki humanistycznej ogniskują się wokół:

- teorii pedagogicznej powstałej na bazie praktyki o charakterze refleksyjnym,
- historycznego pojmowania przedmiotu i działania pedagogiki,
- systemów wartości, tworząc względnie autonomiczną dyscyplinę naukową⁵.

Pojmowanie humanizmu ma wielopłaszczyznowe odniesienia. Zmierza on do osiągnięcia pełni życia – *vita humana* – co jest „celem rzadko osiąganym jako kształt osobowości, a będą-

¹ P. Zieliński, *Kantowskie inspiracje pedagogiki humanistycznej* [w:] „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Rocznik Polsko-Ukraiński”, t. XVI, Częstochowa 2014, s. 78–79.

² H. Krüger, *Wprowadzenie w teorię i metody badawcze nauk o wychowaniu*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005, s. 15–17.

³ A. Sztylka, *Jak stawać się humanistą*, Wydawnictwo i Zakład Poligrafii Instytutu Technologii i Eksploatacji w Radomiu, Radom 1998, s. 31.

⁴ *Encyklopedia powszechna*, Tom 3, Wydawnictwo Ryszard Kluszczyński, Kraków 2002, s. 350

⁵ *Ibidem*, s. 23.

cym utopią dla społeczeństw”⁶. Jednak te niezbyt optymistyczne refleksje nie mogą dać przyzwolenia na zejście z drogi wiodącej do humanizmu, gdzie nigdy cel nie uswięca środków.

Tymczasem w obliczu występujących na świecie radykalizmów, gdy dehumanizujące fanatyzmy coraz silniej dają o sobie znać, powstaje pytanie o możliwości utrzymania się na drodze do humanizmu. Tragiczne wydarzenia ostatnich lat, gdy pojawiły się liczne ataki terrorystyczne, sprawiają, że ludzie są podzieleni. „Jest złość, jest i nienawiść, ale jest też nawoływanie do jedności i miłości. to zależy, z której strony te słowa padają”⁷. Oznacza to, że brakuje fundamentów bądź są na tyle słabe i rozchwiane, że wymagają natychmiastowej naprawy. Konieczny zatem staje się powrót do wartości humanizmu, które leżą u podstaw naszej kultury. Mówi się coraz częściej o swoistym „przebudzeniu”, by człowiek mógł być „prawy wewnętrznie”⁸. W konsekwencji nie ustaje np. spór o uchodźców. Są środowiska, które upatrują przyczyn agresji ze strony imigrantów w braku tolerancji i otwartości niektórych państw. Jednak odmiennosc kultury, języka, zwyczajów pogłębia niechęć i budzi obawy. W środkach masowego przekazu wyrażane są obawy o losy naszego kontynentu. Niektóre reakcje polityków i wtórujących im ekspertów wywołują przerażenie i narastający niepokój o nasze losy. Powstaje pytanie o jakość i znaczenie słynnej rewolucyjnej triady: **wolność – równość – braterstwo**. Do młodzieży zwracają się przedstawiciele różnych środowisk, by myśląc o przyszłości, nie zapomniała o korzeniach polskiej kultury, która kształtuje tożsamość narodową. Wskazuje się na potrzebę refleksji, począwszy od lokalnych wspólnot.

Mówiąc o pedagogice humanistycznej, nie sposób pominąć jej materialnych fundamentów. Myślimy tu o idei humanizmu w systemach władzy państwowej. I chociaż niepodległość i suwerenność ułatwiają realizację humanistycznych wartości, to wiele struktur państwowych na świecie jest ahumanistyczna czy też antyhumanistyczna. Jeśli, jak pisze W. J. Kapuściński, „każde wzmożenie władzy państwa zmniejsza możliwość drogi do humanizmu jego obywateli”, jeśli „proces dehumanizacji może zacząć się niepostrzeżenie, na przykład od zaostrzenia przepisów administracyjnych”⁹, to jak pokonać piętrzące się przeszkody na drodze do wolności w pełnym tego słowa znaczeniu. A jakie z kolei są szanse drogi do humanizmu dla krajów trzeciego świata, jeśli w ogóle samo to pojęcie kiedykolwiek było obecne w świadomości ich obywateli. Trudno jednak odnieść się do tego problemu bez ukazania międzynarodowego tła dla omawiania tych zagadnień.

W odniesieniu do wstępnych rozważań rodzi się pytanie: „Kim jest humanista?” Wydaje się, że to człowiek autentyczny, ale równocześnie refleksyjny. W tym ujęciu najistotniejsza jest kwestia dotycząca w głównej mierze świata wartości. Czytelny w swej strukturze wydaje się dobór cech określających człowieka wiernego wartościom humanizmu, które prezentuje A. Sztylka¹⁰. Należą do nich:

- **natura** – tej wartości przypisuje się najczęściej dwie cechy człowieka wiernego ideom humanizmu: wiedzę i intuicję przyrodniczą; natomiast pierwszą, naturalną cechą humanisty jest „więź człowieka z Istnieniem”;

⁶ W. J. Kapuściński, *Człowiek czy humanista w kosmosie (Humanizm, medycyna, trzeci świat)*, Wydawnictwo Literackie Kraków, Kraków 1982, s. 101.

⁷ *Ofiary multi-kulti. Rozmowa Anety Przysiężniuk-Pary z ks. Sebastianem Karwowskim*, „Nasz Dziennik” z 16.11.2015 r., nr 267/5411.

⁸ A. Sztylka, op. cit., s. 72.

⁹ W. J. Kapuściński, op. cit., s. 105.

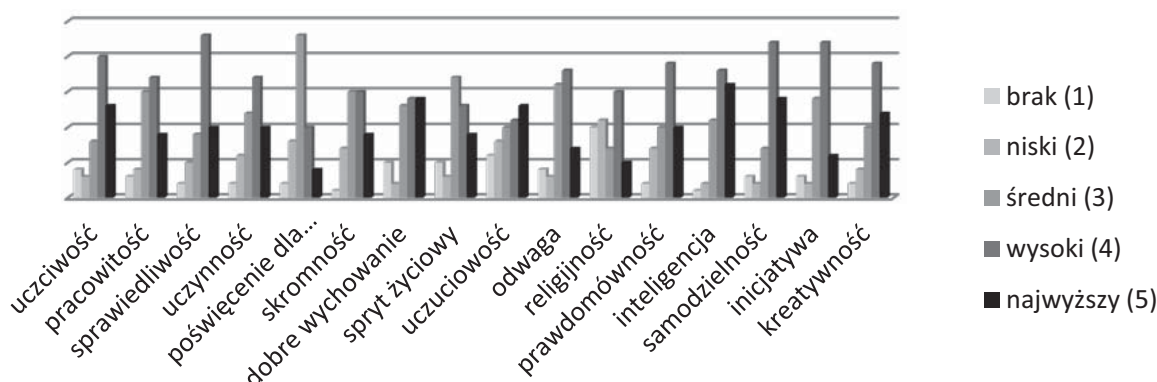
¹⁰ A. Sztylka, op. cit., s. 72–78.

- **kultura** – ta wartość również określana jest za pośrednictwem dwóch cech: jedna z nich pokazuje człowieka wiernego tradycji kulturalnej, druga idea ukazuje humanistę jako poszukiwacza prawdy na drodze refleksji;
- **etyka** – jest ona reprezentowana przez trzy idee: dobro, autonomię i równość;
- **wolność** – pojawiają się tu dwa wątki: pierwszy ukazuje się w postaci człowieka decydującego o wyborze wartości, drugi zaś oznacza „trwałą dyspozycję wobec świata”, czyli stałą postawę filozoficzną.

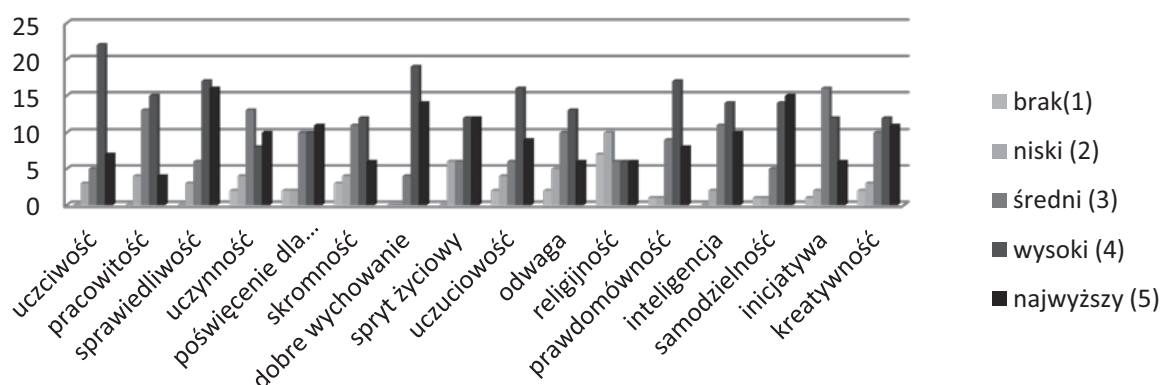
Humanistyczne wartości w opinii młodzieży

Znaczenie wartościujących ocen obecnych w pedagogice humanistycznej skłania do pogłębienia analiz. Badania na tym polu przeprowadzone zostały wśród młodzieży licealnej (respondenci: Zespół Szkół Plastycznych w Lublinie – 21 osób, I Liceum Ogólnokształcące w Krasnymstawie – 27 osób) i studenckiej (respondenci: Wyższa Szkoła Przymierza Rodzin w Warszawie – 111 osób, Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie – 62 osoby, Wyższa Szkoła Handlowa w Radomiu – 30 osób).

Przedmiotem rozważań stały się m.in. wartości humanistyczne w samoocenie respondentów. Ankietowani przedstawili także ich hierarchię.

Ryc. 1. Wartości humanistyczne w samoocenie uczniów Zespołu Szkół Plastycznych w Lublinie
Źródło: badania własne.

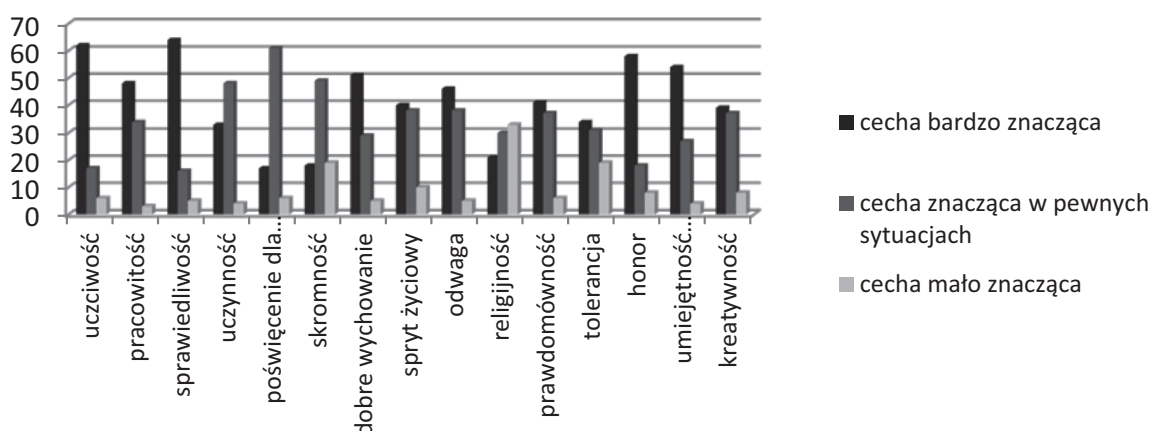

Ryc. 2. Wartości humanistyczne w samoocenie uczniów I LO w Krasnymstawie
Źródło: badania własne.

Uczniowie obu szkół charakteryzują siebie przede wszystkim jako osoby sprawiedliwe i samodzielne. Wysoko oceniają też u siebie uczciwość. W samoocenie widać także cechy charakteru, które najprawdopodobniej w istotny sposób wpłynęły na wybór ścieżki kształcenia – uczniowie Zespołu Szkół Plastycznych wysoko punktowali u siebie kreatywność i inteligencję. Z kolei uczniowie liceum ogólnokształcącego wysoko oceniają u siebie dobre wychowanie.

Uczniowie ZSP dość nisko określają u siebie poświęcenie dla innych oraz dobre wychowanie, a także spryt życiowy, natomiast uczniowie LO nie oceniają siebie raczej jako osoby skromne i odważne.

Respondenci, oceniając zarówno siebie, jak i wybierając kryteria oceny dla innych, unikali jednoznacznie negatywnych ocen. Raczej operowano środkowymi wartościami (na skali 1–5), co może oznaczać, że na skalę wartości wpływa szereg czynników, takich jak np. kontekst sytuacyjny.

Ryc. 3. Znaczenie wartości humanistycznych w opinii licealistów

Źródło: badania własne.

Według ankietowanych najmniej znaczącymi cechami u innych jest niezaprzeczalnie religijność oraz skromność i tolerancja. Dość niski wynik w obu szkołach osiągnęło poświęcenie dla innych, co oznaczałoby, że uczniowie szkół ponadgimnazjalnych nie oczekują zbytniego zaangażowania w relacje międzyludzkie.

Ankietowani za najbardziej wartościowe uważają osoby sprawiedliwe, uczciwe i dobrze wychowane. Oprócz tego uczniowie I LO wysoko cenią sobie honor i umiejętność komunikacji międzyludzkiej, zaś dla uczniów ZSP człowiek wartościowy powinien zawsze cechować się honorowym i odważnym działaniem, a także kreatywnością.

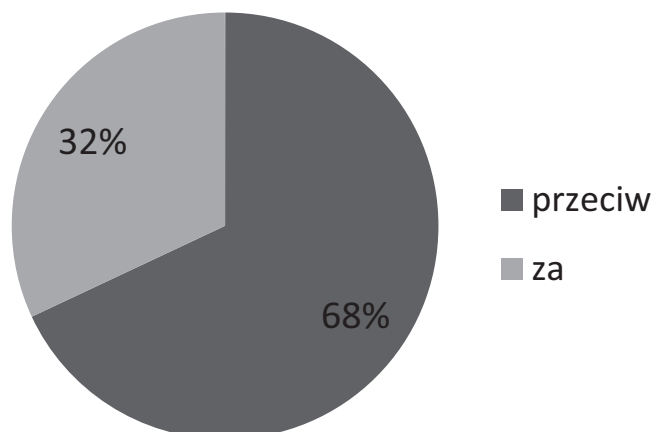
Uczniowie obu szkół najwyżej oceniają u siebie sprawiedliwość i samodzielność. Według natężenia tych cech ankietowani oceniają także innych. Tym samym można stwierdzić, że wartości odnoszące się do honorowego i sprawiedliwego postępowania są najbardziej pożądane. Najmniej istotną u innych cechą według ankietowanych jest religijność. Warto także zauważyć, że to jedyna wartość, która uzyskała jednogłośnie dość niską pozycję.

Ciekawą zależnością wydaje się, że osoby, które uznały religijność za cechę występującą u siebie w stopniu wyższym lub najwyższym, znacznie częściej oceniały się wyżej pod względem innych wartości.

Badani studenci posługiwali się otwartą formą wypowiedzi. Wśród typowanych cech najczęściej kontrowersji budzą kwestie dotyczące wartości uniwersalnych.

Ankietowani jednogłośnie za najbardziej znaczące uważają takie wartości jak:

braterstwo, odwaga, szacunek i miłość. Jednocześnie chętnie podejmują temat tolerancji i równości. W tej materii głosy stają się podzielone. Studenci, opisując swoje stanowisko dotyczące tych dwóch wartości, prawie zawsze odnoszą się do sytuacji politycznej panującej na świecie oraz kwestii uchodźców.

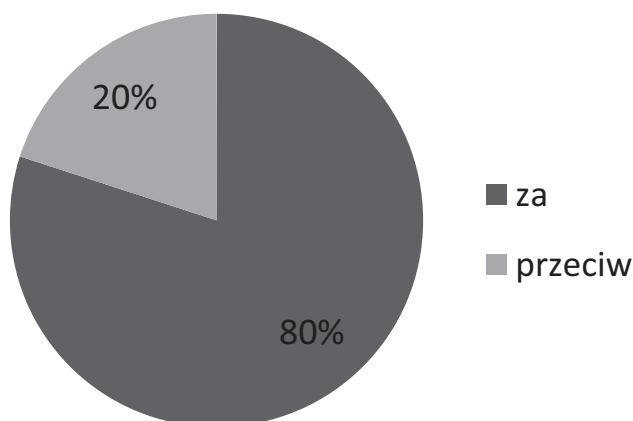

Ryc. 4. Tolerancja

Źródło: badania własne.

Wyniki analiz wskazują na znaczący wpływ współczesnej sytuacji geopolitycznej na dokonywane wybory. Aż 68% ankietowanych zadeklarowało sprzeciw wobec **tolerancji**, powołując się przede wszystkim na zagrożenie bezpieczeństwa, tożsamości narodowej i kultury. W wypowiedziach tych respondentów często pojawiają się opinie będące owocem bardzo radykalnych odczuć („NIE dla młodych uchodźców, gdyż to oni powinni bronić swoich granic, Jestem na NIE dla uchodźców w naszym kraju, gdyż są to osoby innej kultury i o innym wyznaniu”). Natomiast ci, którzy opowiedzieli się za **tolerancją**, podkreślali potrzebę edukacji społeczeństwa, szczególnie w środowiskach szkolnych („brakuje tolerancji w naszych szkołach, więcej wiedzy o świecie dla dzieci”). Ankietowani zwracali także uwagę na to, że „ukazywanie różnorodności daje możliwość dokonywania wyboru”.

Kolejnym spornym punktem jest kwestia **równości**.

Ryc. 5. Równość

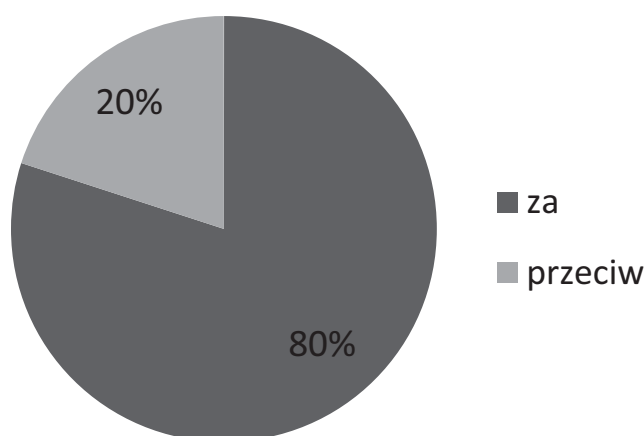
Źródło: badania własne.

Rezultat dokonywanych analiz wydaje się dość zaskakujący, ponieważ połowa respondentów sprzeciwia się **równości**. Powołują się oni na nieprzyjemne doświadczenia

związane z osobami innych kultur, roszczeniowy, a nawet wulgarny stosunek obcokrajowców do Polaków (studentka pisze: „W pracy zawodowej mam kontakt z Romami, którzy oczekują od naszego kraju wsparcia, kierują w stronę Polaków obraźliwe słowa”). Studenci zwracają też uwagę na brak **równości** w szkołach, stygmatyzację uczniów ze względu na ich niski status materialny („nie ma równości w szkole, gdyż bogaci stoją wyżej, biedni są poniżani”), wyrażają obawę o trudności w realizacji równego traktowania („bardzo trudno realizować idee równości, bo jak na równi traktować: wykształconego i niewykształconego, bogatego i biednego, wysportowanego i niepełnosprawnego...”), ale też definiują swoje priorytety w pracy zawodowej („Trzeba uczyć, że najważniejsze jest to, co w głowie i w sercu”).

Wyrażone opinie mogą wynikać z poczucia zagrożenia, braku wiedzy bądź umiejętności dostrzegania pozytywnych stron drugiego człowieka. Nasuwa się zatem konieczność wyznaczania nowych zadań zarówno dla rodziców, jak i pedagogów.

Jakkolwiek kwestie dotyczące **tolerancji i równości** budziły wiele kontrowersji, tak o **wolności** badani wypowiedzieli się dość jednoznacznie.

Ryc. 6. Wolność

Źródło: badania własne.

W wypowiedziach znów widoczne są echa sporów politycznych („wolność w swoim kraju oznacza prawo do bezpieczeństwa naszych rodaków” – piszą respondenci). Studenci wyrażają również potrzebę większej wolności słowa, która jest niezbędna do osiągnięcia radości życia: („wolność słowa i stan świadomości świadczy o tym, że jest się wolnym człowiekiem, potrzebujemy wolności, a to oznacza też spokój psychiczny”). Pojawia się też łączenie definicji **wolności** z cechami prawdy („wolność jest coraz bardziej zagrożona, ludzie boją się mówić prawdę. Powinniśmy uczyć, że wolność = prawda”). Dużego znaczenia nabiera też potrzeba okazywania szacunku i miłości („powinniśmy przekazywać uczniom wiedzę, że szacunek należy się każdemu, potrzebujemy miłości, bo panuje nienawiść”).

Reasumując: wydaje się, że zważając na uzasadnienia swoich stanowisk, respondenci wykazali się wysoką świadomością dokonywanych wyborów.

Wyniki badań pokazują, jakiego znaczenia nabiera obecnie poziom wiedzy i świadomości społecznej, które obudzą wartości humanistyczne w społeczeństwie.

Wartości takie jak: **równość – wolność – braterstwo**, o które społeczeństwa walczyły przez stulecia teraz zostają poddane weryfikacji przez młode pokolenie.

Wyniki otrzymanych analiz skłaniają do refleksji, że dotychczasowa edukacja nauczycielska wymaga swoistej odnowy. Konieczna jest tu szeroko pojęta podstawa merytoryczna, w tym o współczesnym świecie. Znajomość szeroko rozumianej kultury, różnice w obrębie wyznań i zasad w nich obowiązujących pozwolą zająć stanowisko w sprawach kluczowych dla realizowania procesu dydaktyczno-wychowawczego. Warto powrócić do wybranych aspektów literatury i wiedzy językowej, ponieważ niezrozumienie znaczenia podstawowych pojęć zakłóca komunikację interpersonalną. Świadomy nauczyciel musi „gruntownie poznać świat wartości i antywartości w wychowaniu, perspektywy sukcesu i zagrożenia, cele i ideały wychowawcze oraz zdobyć umiejętność w dialogu i współdziałania z młodzieżą”¹¹. Odnowa humanizacji w edukacji staje się niezbędną. Uwaga powinna być skierowana głównie na kwestie dotyczące wychowania. Ma to nierozzerwalny związek z wyraźnym zachwianiem systemów wartości. Wyniki badań ujawniły takie oczekiwania wśród kandydatów na nauczycieli. Ogniskują się one nie tylko wokół bezpieczeństwa, wolności, godności człowieka, ale dotyczą też prawdy, piękna, dobra. Od nas zależy, czy wartości, które dość wzniośle wybrzmiewają, będą wypełniać nasze codzienne życie. Mamy moralny i zawodowy obowiązek wobec młodzieży, kandydatów na nauczycieli, a oni wobec swoich wychowanków w niedalekiej przyszłości.

Perspektywy kształcenia w duchu humanistycznych idei

Jeśli „być humanistą” oznacza proces, zatem już najwyższy czas, by rozpocząć działania w kierunku ustawicznej autokreacji. Do konstruowania humanistycznych strategii życia potrzebni są nauczyciele, którzy mają wsparcie na różnych płaszczyznach życia społecznego, ale też politycznego funkcjonowania. W środkach przekazu słyszymy wiele komentarzy w kwestii dokonywanych zmian oświatowych. Dla jednych oznacza to zmiany pozytywne, bo treści nauczania ukierunkowane są na kwestie narodowe, patriotyczne, polskie. Dla innych odbudowa idei powszechnego wykształcenia ogólnego budzi kontrowersje i obawy.

Tymczasem wielu pedagogów i rodziców dostrzega pozytywne aspekty „krzewienia odpowiednich zachowań moralnych i obywatelskich” czy też „wyrabiania nawyków do bycia dobrym Polakiem i dobrym obywatelem”¹². Ostatnie lata transformacji wyzwoliły swego rodzaju zapotrzebowanie na odbudowę poczucia przynależności czy też potrzebę odczuwania dumy.

Wydaje się, że nie tylko w Polsce, ale też w innych krajach kończy się popyt na bezkrytyczną akceptację wielokulturowości, w tym masowy dostęp do wszelkich swobód. Potrzeba bezpieczeństwa, tak bardzo zachwiana poprzez wartki nurt tragicznych wydarzeń na świecie, upomina się o utrzymanie porządku, zarysowanie jasnych, czytelnych reguł dotyczących zachowań społecznych, wzmożonej dyscypliny. Powstaje przy tym pytanie o słuszność obaw co do zahamowania potencjału twórczego nauczycieli czy też pogłębiania się peryferyjnych kompleksów młodzieży.

¹¹ J. Bielski, *Stan świadomości nauczycieli i praktyka związana z reformą edukacyjną*, „Lider” 2009, nr 11, s. 4.

¹² E. Wilk, *Dostaniemy dobrą szkołę*, „Polityka” z 1.01.2015 r., nr 47 (3036).

Dynamika powstających zmian we współczesnym świecie staje się wyzwaniem zarówno dla najmłodszych, ale też dla ich rodziców i nauczycieli. Nasuwa się zatem pytanie o rolę współczesnego pedagoga w kształtowaniu młodego humanisty. W tym kontekście niezbędne wydaje się odniesienie do fundamentalnych tez pedagogiki humanistycznej¹³, do których należą:

I. Wychowanie do wolności

Stanowi ono istotę wychowania, ponieważ w wymiarze społecznym demokratyczne społeczeństwa są właśnie oparte na wolności.

II. Uczenie się w wolności

W naszym stuleciu niejednokrotnie analizowano i rozwijano tę tezę zarówno na płaszczyźnie pedagogicznej, jak i psychologicznej. Wiodącą metodą edukacyjną jest tu dialog, zaś grupa edukacyjna zachowuje dynamiczną równowagę na płaszczyźnie „ja” – „my”.

III. Dwupodmiotowość w edukacji

W pedagogice humanistycznej zostaje utrzymana równowaga na płaszczyźnie praw i obowiązków nauczyciela i ucznia. Należy zatem respektować także potrzeby nauczyciela.

IV. Stwarzanie warunków do kształtowania samodzielności, samorealizacji i samodzielnej organizacji

Wszechogarniający natłok informacji skłania do samodzielnego poszukiwania potrzebnych wiadomości, wykazania się umiejętnością dokonania celowego wyboru i świadomego wykorzystania danych. Z kolei nadmiar zadań, które dyktuje tempo współczesnego świata, wymusza doskonalenie umiejętności samodzielnej organizacji.

Realizacja zadań, które dyktują tezy pedagogiki humanistycznej, może zostać dokonana wyłącznie pod kierunkiem nauczyciela kreatywnego. Oznacza to realizację zarówno celów diagnostycznych, wychowawczych, jak i poznawczych.

Sylwetkę nauczyciela jako badacza humanistycznego przedstawił S. Palka¹⁴. Wyznacza on szereg zadań, wśród których naczelną rolę zajmuje poznanie wielowarstwowej rzeczywistości. Zrozumienie zależności i wzajemnych uwarunkowań w obrębie antropologii kulturowej, filozofii dialogu czy też psychologii humanistycznej stanowi podłoże do skutecznego oddziaływania. Podkreśla się też respektowanie wartości uniwersalnych w danej kulturze społecznej. Warunkiem sukcesu badawczego jest rozumienie i umiejętne interpretowanie wyników badań. Na szczególną uwagę zasługuje uwzględnianie empatii w toku badawczego poznawania. Nauczyciele jako badacze powinni podejmować problemy aktualne, a jednocześnie istotne społecznie. W wymiarze praktycznej użyteczności humanistyczne podejście poznawcze może okazać się przydatne we współpracy z rodzicami, co ma istotne znaczenie dla funkcjonowania uczniów.

Oprócz badawczej, pojawia się rola twórcy i reżysera założeń pedagogiki humanistycznej. Powinien on umożliwić dziecku dynamiczne przystosowanie się do otaczającej je rzeczywistości. Niezbędna jest też dbałość o rozwój osobowości wychowanka, a kształtowanie postaw powinno być nacechowane pozytywnym stosunkiem do otoczenia. Kreatywny nauczyciel

¹³ M. Królicza, *Realizacja tez pedagogiki humanistycznej w przedszkolu jako warunek podnoszenia efektywności edukacji małego dziecka* [w:] *Optymalizacja procesu dydaktyczno-wychowawczego w przedszkolu i w klasach I–III*, red. W. Szlufik, U. Ordon, WSP, Częstochowa 1998, s. 47–48.

¹⁴ S. Palka, *Pedagogika w stanie tworzenia. Kontynuacje*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2003, s. 155.

może tworzyć sprzyjające warunki do budowania samooceny i oceny innych. Reżyserska funkcja nauczyciela sprowadza się do ułatwiania wychowankom funkcjonowania w zmieniającej się rzeczywistości. Swą aktywność może on wykazać, będąc współtwórcą kultury.

Wymienione zadania znajdują odniesienie zarówno do wiedzy, jak i zdolności poznawczych, nie pomijają też emocji i etycznego wartościowania. Naczelnym zadaniem jest nade wszystko uwzględnienie rzeczywistej podmiotowości wychowanka i takie prowadzenie procesu edukacyjnego, by dziecko poznawało siebie we wspólnocie, a nie w opozycji.

Bibliografia

- Bielski J., *Stan świadomości nauczycieli i praktyka związana z reformą edukacyjną*, „Lider” 2009, nr 11.
- Krüger H., *Wprowadzenie w teorię i metody badawcze nauk o wychowaniu*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005.
- Królica M., *Realizacja tez pedagogiki humanistycznej w przedszkolu jako warunek podnoszenia efektywności edukacji małego dziecka* [w:] *Optymalizacja procesu dydaktyczno-wychowawczego w przedszkolu i w klasach I–III*, red. W. Szlufik, U. Ordon, WSP, Częstochowa 1998.
- Ofiary multi-kulti. Rozmowa Anety Przysiężniuk-Pary z ks. Sebastianem Karwowskim*, „Nasz Dziennik” z 16.11.2015 r., nr 267/5411.
- Palka S., *Pedagogika w stanie tworzenia. Kontynuacje*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2003.
- Sztylka A., *Jak stawać się humanistą*, Wydawnictwo i Zakład Poligrafii Instytutu Technologii i Eksploatacji w Radomiu, Radom 1998.
- Kapuściński W.J., *Człowiek czy humanista w kosmosie (Humanizm, medycyna, trzeci świat)*, Wydawnictwo Literackie Kraków, Kraków 1982.
- Wilk E., *Dostaniemy dobrą szkołę*, „Polityka” z 1.01.2015 r., nr 47(3036).
- Zieliński P., *Kantowskie inspiracje pedagogiki humanistycznej* [w:] „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Rocznik Polsko-Ukraiński”, t. XVI, Częstochowa 2014.

SUMMARY

Wanda Grelowska

Humanistic pedagogy in the service of modern world in the opinions of the young people

Broadly understood civilization attaches great importance to the essence of humanistic education. Its fundamental aim is to lay cultural and humanistic foundations, taking into consideration the autonomy of the human being. Various pedagogic trends aim at implementing this aim, but the main trend is humanistic pedagogy, which is based on Wilhelm Dilthey's philosophy. Its basic assumptions are centered around pedagogic theory based on practice of meditative character and a historic approach to pedagogy.

Humanistic pedagogy constitutes a relatively autonomic scientific discipline. However, it does not stem from any basic, externally imposed value systems. It stresses the importance of: values, freedom of learning, dual capacity in education, independence in achieving self-fulfillment. It seems that education on all levels should implement these assumptions, because the rate of changes in the present-day world becomes a challenge for children, parents and teachers alike.

There arises the question about the role of present-day teachers as executors of assumptions and humanistic researchers. Research into the attitudes of teachers and students of pedagogy towards this question seems to be well-founded.

The following problems appear to be the most essential: Who is a humanist? What are the characteristic features of people who remain faithful to humanist values?, What role should the present-day teacher play as a humanist researcher?

The results show the existing aspirations to implement the assumptions of humanistic pedagogy. However, we should emphasize the existence of radical opinions **about representatives of other cultures.**

The regeneration of humanism in education is necessary. a conscious teacher needs to possess thorough knowledge of education as well as the ability to maintain a dialogue and cooperate.

Key words: humanist pedagogy, freedom, tolerance, equality.

Data wpływu artykułu: 21.10.2018 r.

Data akceptacji artykułu: 16.01.2019 r.